

Verwevenheid industrie en diensten: Veranderingen in de samenstelling van ondernemingsgroepen

Gusta van Gessel-Dabekaussen

Publicatiedatum CBS-website: 13 oktober 2008

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2005 en eindigend in 2006
2003/'04–2005/'06	= oogstjaar, boekjaar enz., 2003/'04 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek - Facilitair bedrijf

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Het aandeel van de dienstensector in de totale economie is in de laatste decennia fors toegenomen. Zowel het aantal bedrijven als de productie en de toegevoegde waarde zijn in de dienstensector in de afgelopen 20 jaar veel sterker gegroeid dan in de industrie. De werkgelegenheid is in die periode in de industrie afgenomen en in de dienstensector toegenomen. Ook binnen ondernemingen verschuift het accent van industrie naar diensten.

Door de verwevenheid tussen industrie en diensten staat de groei van de dienstensector niet op zichzelf. In de industrie vinden uit efficiencyoverwegingen verschillende ontwikkelingen plaats die een verschuiving van activiteiten van industrie naar de dienstensector tot gevolg hebben. In de eerste plaats is er de tendens dat bedrijven in de industrie zich concentreren op hun kernactiviteit. Ondersteunende activiteiten - veelal diensten zoals ICT, research, zakelijke diensten - die een bedrijf voorheen zelf uitvoerde worden zelfstandig of ingekocht bij bedrijven in de dienstensector. De groei van de dienstensector hangt dus voor een deel samen met de ontwikkelingen in de industrie. Deze ontwikkeling is beschreven in het artikel 'Inkoop van diensten door de industrie'¹⁾.

In dit artikel komt een tweede tendens aan bod, die een verschuiving van industrie naar diensten laat zien. Een manier om de concurrentiepositie te behouden is het verplaatsen van onderdelen van het bedrijf naar lagelonenlanden. In aanmerking daarvoor komen o.a. arbeidsintensieve productiewerkzaamheden die elders veel goedkoper verricht kunnen worden. Dat betekent lang niet altijd dat deze bedrijven uit Nederland verdwijnen, maar wel dat de werkzaamheden in Nederland van karakter veranderen. Voorbeelden zijn bedrijven die alle onderdelen uit het buitenland krijgen en in Nederland alleen nog assembleren of bedrijven die hun producten in het buitenland laten vervaardigen en zich in Nederland beperken tot handel, serviceverlening en onderhoudswerkzaamheden.

Als deze ontwikkelingen zich voordoen wordt dit weerspiegeld in de samenstelling van de ondernemingsgroepen. Een ondernemingsgroep kan bestaan uit een of meer bedrijven²⁾. Tot een ondernemingsgroep kunnen bedrijven in verschillende sectoren van de economie behoren. Zo is het bijv. mogelijk dat een ondernemingsgroep bedrijven in de industrie, in de handel, holdings, dienstverlening enz. omvat. In dit artikel wordt onderzocht of deze samenstelling aan verandering onderhevig is.

Gegevens over de dynamiek binnen de ondernemingsgroepen zijn bij het CBS beschikbaar in twee gegevensbronnen. Er is onderzocht welke ontwikkelingen zich tussen 2000 en 2005 hebben voorgedaan in de samenstelling van industriële ondernemingsgroepen en of er verschuivingen te zien zijn van industrie naar andere werkzaamheden.

Allereerst is op basis van gegevens uit de SFO (Statistiek Financiën van Ondernemingen) onderzoek gedaan naar de samenstelling van grote industriële ondernemingsgroepen. Vervolgens is op basis van gegevens uit het ABR (Algemeen Bedrijven-Register) een vergelijkbaar onderzoek gedaan, waarbij ook kleinere ondernemingen zijn betrokken. Hieronder volgt een uiteenzetting van de twee onderzoeken.

Grote industriële ondernemingsgroepen

Om na te kunnen gaan hoe de samenstelling van grote ondernemingsgroepen in vijf jaar tijd is veranderd, is een panel uit de SFO gevolgd. Dit panel bestaat uit 515 grote ondernemingsgroepen, die in 2000 behoren tot de grote industriële ondernemingsgroepen en die in 2005 nog onder dezelfde naam bestaan. Onderzocht is of ze in 2005 nog steeds onder de industrie vallen.

Een grote ondernemingsgroep is een concern met een balanstotaal van meer dan 23 miljoen euro. Zo'n groep wordt tot de industrie gerekend als het zwaartepunt van de activiteiten ligt in industriële activiteiten. Daarnaast is het echter heel goed mogelijk dat er ook juridische eenheden (bijv. BV's) tot het concern behoren met andere activiteiten,

¹⁾ Zie artikel Verwevenheid van industrie en diensten: inkoop van diensten door de industrie; Noortje Urlings, CBS 2008.

²⁾ Een ondernemingsgroep is de eenheid die feitelijk optreedt als financiële transactor. Een ondernemingsgroep kan bestaan uit verschillende juridische eenheden waarover de ondernemingsgroep zeggenschap kan uitoefenen. Een bedrijf is de feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden.

zoals een handelsonderneming, een financiële holding of een technisch ontwerp bureau. Waar het zwaartepunt van de activiteiten ligt, wordt vastgesteld aan de hand van het aantal werkzame personen. In een industriële ondernemingsgroep zijn dus meer personen werkzaam in industriële eenheden dan in de andere eenheden van de ondernemingsgroep. In tabel 1 staat welke ontwikkelingen zich in dit panel in vijf jaar tijd hebben voorgedaan.

Tabel 1
Ontwikkelingen in panel van ondernemingsgroepen, die in 2000 tot de industrie behoorden

	2000	2005	afname
	<i>aantal</i>		
Voedings- en genotmiddelen	93	85	8
Textiel	15	11	4
Hout en papierindustrie	29	26	3
Uitgeverijen, drukkerijen	24	20	4
Chemische industrie	115	112	3
Glas, aardewerk, cement	38	33	5
Metaal	65	56	9
Machines en apparaten	52	47	5
Elektrische en optische apparaten	38	25	13
Transportmiddelen	32	32	0
Overig	14	13	1
Aantal ondernemingsgroepen in de industrie	515	460	55
Energie		1	
Bouw		4	
Handel		40	
Horeca		1	
Vervoer		1	
Zakelijke dienstverlening		7	
Overig		1	
Totaal aantal ondernemingsgroepen in panel 2000–2005	515	515	0

Bron: CBS/SFO.

Van de 515 industriële ondernemingsgroepen in 2000, behoren er in 2005 nog 460 tot de industrie (zie tabel 1). De afname is het grootst in de sector elektrische en optische apparaten. De overige 55 ondernemingsgroepen, oftewel ruim 10 procent, bestaan nog steeds in 2005. In deze ondernemingsgroepen zijn de meeste personen niet meer werkzaam in de industrie, maar vooral in de handel en dan met name in de groothandel. Dat ligt in lijn met de ontwikkeling dat industriële ondernemingen hun productie verplaatsen naar het buitenland en hun activiteiten in Nederland verleggen naar het verhandelen van de in het buitenland geproduceerde artikelen.

Dezelfde ontwikkeling is ook terug te vinden bij de juridische eenheden. De ondernemingsgroepen zijn samengesteld uit diverse juridische eenheden. De 515 ondernemingsgroepen uit het panel omvatten in 2000 in totaal 5015 actieve juridische eenheden (zie tabel 2). Een ondernemingsgroep kan ook niet-actieve juridische eenheden bevatten, maar die blijven hier buiten beschouwing. In 2005 is in het onderzochte panel het aantal juridische eenheden met 5 procent verminderd tot 4683. Deze vermindering vindt voor het grootste deel plaats onder de industriële bedrijven en in veel geringere mate onder de bedrijven in andere sectoren van de economie. Ook dat wijst op een verschuiving van industriële naar niet-industriële activiteiten.

Tabel 2
Actieve juridische eenheden in panel van ondernemingsgroepen die in 2000 tot de industrie behoorden

	2000	2005	afname	% afname
Juridische eenheden in de industrie	1 599	1 328	271	0
Overige juridische eenheden	3 416	3 355	61	0
Totaal aantal actieve juridische eenheden	5 015	4 683	332	0

Bron: CBS/SFO.

Ondernemingengroepen met in 2000 minstens één bedrijf in de industrie

Voor de tweede analyse is gebruik gemaakt van de gegevens uit het ABR. Hierin zitten niet alleen, zoals bij de SFO, de grote ondernemingengroepen, maar de totale Nederlandse bedrijvenpopulatie. De bedrijven die tot de ondernemingengroep behoren worden getypeerd en ingedeeld volgens de standaard bedrijfsindeling (SBI). Voor het onderzoek zijn de ondernemingengroepen geselecteerd waarvan in het jaar 2000 minstens één bedrijf tot de industrie behoorde en die in 2005 nog steeds bestaan. Dit is een panel van 34 duizend ondernemingengroepen met in 2000 in totaal 42 duizend bedrijven (zie tabel 3). Er zijn in dit panel dus heel veel ondernemingengroepen die slechts uit één bedrijf bestaan. In 2000 bestaan de onderzochte ondernemingengroepen voor 86 procent uit bedrijven in de industrie en voor 14 procent uit overige bedrijven. In 2005 is de verhouding 78 tegen 22 procent. Er heeft dus een verschuiving plaatsgevonden richting niet-industriële bedrijven. Het aantal bedrijven in het onderzochte panel is in de periode 2000-2005 afgenomen met 3 procent. Deze afname komt helemaal op het conto van de industriële bedrijven. In de niet-industriële bedrijven is een toename van 47 procent te zien.

Bekijkt men niet het aantal bedrijven maar het aantal werkzame personen, dan blijkt in 2000 60 procent van de werkzame personen in het onderzochte panel werkzaam te zijn in industriële bedrijven en 40 procent in niet-industriële bedrijven. Het aantal werkzame personen is in de periode 2000-2005 zowel in de industriële als de niet-industriële bedrijven kleiner geworden, terwijl de verhouding van werkzame personen in industriële en niet-industriële bedrijven in 2005 naar 58 tegen 42 procent is gegaan. Ook hier is dus een verschuiving te zien in de richting van niet-industriële bedrijven, maar die is minder sterk dan de verschuiving in aantal bedrijven.

Tabel 3
Panel van ondernemingengroepen met in 2000 minimaal één bedrijf (be) in de industrie, die in 2005 nog bestaan

	2000	2005	toename	% toename
Aantal ondernemingengroepen	33 974	33 974	0	0
Aantal bedrijven behorende tot die ondernemingengroepen	41 874	40 757	-1 117	-3
w.v.				
bedrijven in de industrie	35 815	31 868	-3 947	-11
bedrijven buiten de industrie	6 059	8 889	2 830	47
Werkzame personen (wp) behorende tot die ondernemingengroepen	1 167 307	1 078 817	-88 490	-8
w.v.				
wp in de bedrijven in de industrie	702 971	628 400	-74 571	-11
wp buiten de bedrijven in de industrie	464 336	450 417	-13 919	-3

Bron: CBS/ABR.

Tabel 4
Panel van ondernemingengroepen met in 2000 minimaal één bedrijf (be) in de industrie, en nog bestaand in 2005

	2000	2005	Toename	% toename
Aantal ondernemingengroepen	33 974	33 974	0	0
Aantal bedrijven behorende tot die ondernemingengroepen	41 874	40 757	-1 117	-3
w.v.				
bedrijven in de industrie	35 815	31 868	-3 947	-11
bedrijven buiten de industrie	6 059	8 889	2 830	47
w.v.				
A landbouw	73	138	65	89
B visserij	6	4	-2	-33
C delfstoffenwinning	33	50	17	52
E energie	4	30	26	650
F bouwnijverheid	673	984	311	46
G handel en reparatie	1 971	3 294	1 323	67
H horeca	46	116	70	152
I vervoer, opslag, communicatie	200	233	33	17
J financiële instellingen	645	632	-13	-2
K zakelijke dienstverlening	2 159	2 902	743	34
L t/m Q overig	249	506	257	103

Bron: CBS/ABR.

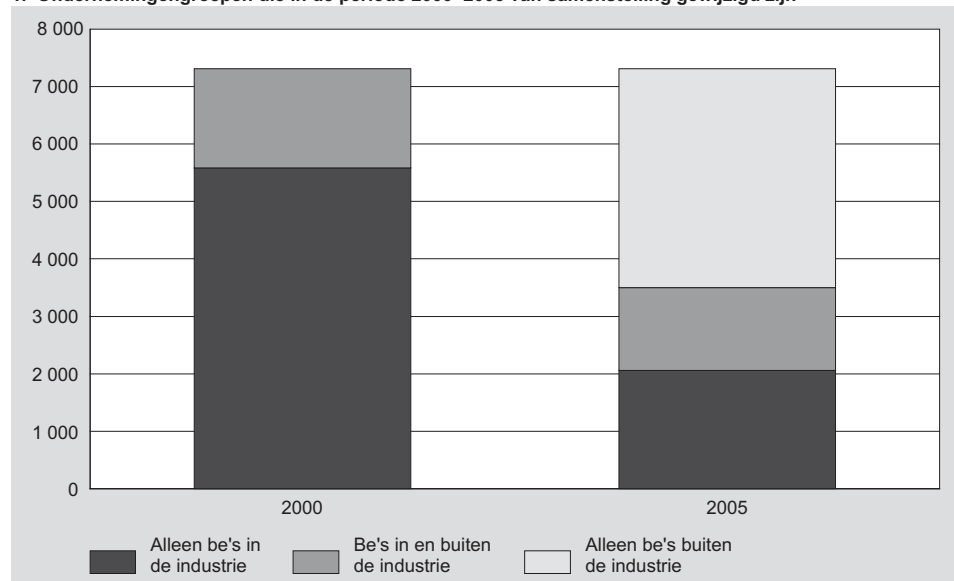
Uit tabel 4 blijkt dat de niet-industriële bedrijven die tot het panel behoren vooral bestaan uit bedrijven in de handel en de zakelijke dienstverlening (o.a. niet-financiële holdings). In beide sectoren is een forse groei te zien in de periode 2000–2005.

De ontwikkeling in het aantal werkzame personen loopt niet synchroon met de ontwikkeling in het aantal ondernemingen. Bij de werkzame personen is vooral een toename te zien in de sector bouwnijverheid en financiële instellingen en een achteruitgang in de handel. Dat betekent dus dat in vijf jaar tijd weliswaar meer handelsondernemingen tot de ondernemingengroepen uit het panel behoren, maar dat er minder personen werkzaam zijn. In 2000 waren in deze handelsondernemingen gemiddeld 84 personen werkzaam, terwijl dat in 2005 gedaald is naar 41. Dat wijst er op dat er vooral veel handelsondernemingen met weinig personeel bijgekomen zijn.

Bij ruim driekwart van de 34 duizend ondernemingengroepen in het panel is in de periode 2000–2005 geen wijziging opgetreden in aantal en sectorindeling van de bedrijven. Bij het merendeel van de ondernemingengroepen waar wel iets is veranderd, is een verschuiving te zien in de richting van niet-industriële bedrijven. Dat kunnen ondernemingengroepen zijn die in 2000 alleen bedrijven hadden in de industrie en in 2005 ook bedrijven buiten de industrie, of het kan gaan om ondernemingengroepen die in 2005 nog uitsluitend buiten de industrie werkzaam zijn. In figuur 1 is te zien welke verschuivingen in bedrijven bij deze ondernemingengroepen hebben plaatsgevonden.

In totaal blijkt dat bij 14 procent van de ondernemingengroepen in het onderzochte panel tussen 2000 en 2005 verschuivingen in de richting van niet-industriële ondernemingen hebben plaatsgevonden. Ook hier is zichtbaar dat er veel meer handelsondernemingen zijn bijgekomen.

1. Ondernemingengroepen die in de periode 2000–2005 van samenstelling gewijzigd zijn

Conclusies

Een van de ontwikkelingen waarin de verwevenheid tussen industrie en diensten tot uiting komt, is de verandering in de samenstelling van ondernemingengroepen. Uit efficiencyoverwegingen verplaatsen industriële bedrijven bij voorbeeld delen van hun bedrijf naar landen waar ze goedkoper kunnen produceren. Dit heeft voor het deel van het bedrijf dat in Nederland blijft tot gevolg dat het accent van de werkzaamheden verlegd wordt. Uit onderzoek naar de samenstelling van een aantal grote ondernemingengroepen blijkt dat in de periode 2000-2005 bij 10 procent van de ondernemingengroepen het zwaartepunt van de activiteiten is verschoven van industrie naar handel en, in mindere mate, naar zakelijke dienstverlening.

Ook komt het voor dat onderdelen van een bedrijf worden ondergebracht in een afzonderlijke bedrijfseenheid. Bij 14 procent van de ondernemingsgroepen is de samenstelling zodanig veranderd dat er in de periode 2000–2005 meer niet-industriële bedrijven tot de ondernemingsgroep zijn gaan behoren. Vooral bedrijven in handel en zakelijke dienstverlening maken meer deel uit van de ondernemingsgroepen.